

INFORMAČNÍ BULLETIN

VELVYSLANECTVÍ JAPONSKA V ČR

Praha 1, Malá Strana, Maltézské náměstí 6

1997

ENGI-MONO předměty přinášející štěstí

„Engi“ je termín vyjadřující jeden ze základních pojmů buddhismu, je součástí a budoucnost jsou úzce spojeny s dávnou minulostí. Význam, který je odvozen od tohoto pojmu, je „přívod“, „zboží“, a lidé myslí na engi jako na něco, co má nevídanou a tajemnou moc. Engi se přisuzuje schopnost přivést štěstí nebo smůlu. Protože obchody k přivádění štěstí začaly konat v širokém měřítku, předmětů, které štěstí přinášejí, si lidé velice považovali. Tyto předměty se nazývají engi-mono, neboli „uměly přinášející štěstí“. Všechny engi-mono, až již mají něco společného s již existujícím náboženstvím nebo ne, jsou předmětem lidového uctívání, protože ztělesňují touhu lidí po štěstí. Většina z nich se začala hojně používat v 18. století. Některé z nich se dochovaly dodnes a jsou stále vysoce ceněny. K engi-mono patří i populární figurka Darumy (Dharmy), která je nepostradatelná ve volbách kampaních, fukusuke (figurka trpaslíka s velkou hlavou, která přináší štěstí), maneki-neko (kočka tlakou lákající zákazníky), hrabáči kumade i hamaja (šip nící dolo). A jako je neoddelitelnou součástí každodenního života Japoncek. Všechny prošly silou touhy člověka po štěstí a úspěchu na tomto světě. Kromě toho jsou ještě krásné a pátové, protože jsou výtvorem lidské fantazie.

Jedním z historických faktorů, který přispěl k popularitě engi-mono je to, že se s rozvojem města a městy ve středověku změnily i způsoby molčení. Z bobozslužeb ve venkovských svatyních a chrámech, kde se prosilo o blahobyt pro celou komunitu, na uctívání a molčení domů. Musíme se tu zmínit o uctívání „Ši-či fukudžin“ (Sedmi bůžků štěstí). Jsou mezi nimi bozi buddhističtí, taoističtí i původní japonští bozi šintoističtí. V Japonsku se podle tradice stavělo do kruhu 7 šintoističtích svatyní a buddhistických chrámů, z nich každý byl zasvěcen jednomu ze sedmi bohů. Věř se, že za to mohou lidem požehnání.

Uctívání sedmi bohů bylo pozorováno v různých částech Japonska. V druhé polovině 20. století počal tento zvyk upadat, ale v poslední době znovu oživil. Existuje mnoho příkladů, kdy sedm šintoističtích svatyní a buddhistických chrámů, ležících ve stejné oblasti, utvářilo skupinu, která vytvářá turistické atrakce a propaguje zájedy za „Ši-či-fuku-džin“. Tyto snahy jsou zaměřeny na povzbuzení místního turismu a ovlivnění místní ekonomie. Návštěvníci těchto svatyní a chrámů jsou často více turisté než věřící.

Tou se zmíníme o několika engi-mono, které začaly být populární v 18. století nebo později a jejich popularita trvá dodnes.

Ebisu

(bůh bohatství) je jedním ze sedmi bůžků štěstí. Původně byl uctíván rybaři, později si našel cestu i do domovů obchodníků ve městech. Stal se také bohem obchodu. Věnuje věci, že Ebisu přináší bohatou úrodu. Kovové nebo keramické sochy boha Ebisua jsou v mnoha japonských domácnostech.

Daikokuten

Dalším ze sedmi bůžků štěstí je bůh bohatství, Daikokuten. Má strašidelné obličej a původně to byl indický bůh boje. Později však umisťován do chrámů chrámů a věřilo se, že jeho přítomnost ochrání lidi před bladem. Japonci přejali tento indický zvyk a dávali sochy Daikokutena do kuchyní buddhistických chrámů. Z chrámů se postupně dostal i do obyčejných domácností. Dnes je bohem bohatství a bývá často umisťován po bok boha Ebisua.

Dharma nebo Daruma

se narodil v indické vládnoucí rodu v 5. století. Studoval buddhismus a odešel do Číny, kde se stal zakladatelem zenového buddhismu. Devět let se držel v meditaci, obličejem ke zdi. Legenda říká, že se mu slepily ruce a nohy dolomovaly. A tak vznikla hlavička a legrační figurka Darumy. Většina figurek je z papíru-máče z japonského nečaru naplněná. Měla by být spolek, takže když je přelomte, vrací se hned do původní polohy. Daruma symbolizuje nezdolnou sílu a jeho rudé roucho má moc ochránit děti před nečistotami. Většina figurek Darumy se prodává s nenamalenou obličejem. Když si někdo něco přeje, namaluje mu jedno oko. Když se přání vyplní, namaluje mu druhé. Obchovská figurka Darumy, s jedním černě namalovaným okem, bývá neoddělnou součástí každých veletržních velech. Zvolený kandidát pak domluje druhé oko.

Hamaja

V dávných dobách, když se v císařské rodině narodilo dítě, se jako zaklínadlo proti zlým duchům používaly hamajama a hamaja (kouzelný luk a šíp). Tento zvyk se postupně rozšířil i mezi lid a luk a šíp se začaly používat při modlitbách za bezpečný porod a zdravý růst dítěte. Dnes můžeme koupit šíp hamaja ve většině šintoističtích svatyní.

V některých oblastech se používá šíp utváří při slavnostním pokládání základů nového domu.

Kumade

Kumade, barevné síle zdobené bambusovými brásky, se používají ve svatyních na festivalech nazývaných Torii no Ichi - Kobanai trhy, které se konají každým rokem v listopadu v různých částech oblasti Kantó s centrem v Tokiu. Vypálá jako bambusové hrabáči používané na shrabávání oblí na hromadu. Význam kumade je „nahrabati si bohatství“. Jsou zdobena kořálky s poklady, blýštivými zlatými mincemi apod. Kumade se musí vyměňovat každý rok. Koncem podzimu nakupují lidé kumade vždy o trošku větší, než bylo v uplynulém roce a zdočí jim obchody i domovy.

Fukusuke

Figurka fukusuke byla při vymodelování podle bohatého obchodníka se stříbrným zbožím z Kjóta nebo bohatého farmáře z předměstí Ósaky, kteří žili v druhé polovině období Edo (1603-1868). Tyto legendy vyprávějí o velmi malém a čestném obchodníkovi, který velmi tvrdě pracoval a získal velkou sílu a ušel mnoho dobrých skutků pro blaho lidí. Stal se symbolem prosperujícího života. Figurka má neobyčejně velkou hlavu a uši. O velkých uších se věří, že jsou symbolem štěstí a jsou často vidět i na různých sochách Buddhy. Figurka fukusuke bývá dřevěná i keramická, ale nejčastěji jsou hlíněné. Jsou obléčeny do formálního oděvu majitele velkého obchodu z 18. století. Figurka, která bývá vystavena před obchodem, sedí vždy na polštáři, protože to je jeden způsob, jak ukázat, že si svých nadřazených vážíme. Figurka se stala slavnou na venkově, když si jeden výrobce tabí ve starém, již ze středověku obchodním městečku Sakai v prefektuře Ósaka, nechal v r.1900 nově namalovanou figurku fukusuke zaregistrovat jako svou obchodní značku. Hojně se také prodává manžetka fukusukeho „Ōtafuku“ - žena s obličejem jako měsí-

ček, s baculatými tvářemi a její masky. Její komický obličej při přináší štěstí stejně jako fukusuke.

Maneki-neko

Kočky jsou spojovány s tajemnou mocí v téměř všech zemích světa. Protože zabíjejí krysy na lodích, bývaly od nejstarších dob maskem námořníků.

Není jasné, jak se tlakou kynoucí kočka dostala do Japonska, ale stalo se tak pravděpodobně v polovině 18. století. Každopádně, velice rychle se rozneslo, že obchod, který má u vchodu maneki-neko, nepadně prosperuje. Proto je tato kočka uctívána majiteli obchodů po celé zemi. Figurky bývají hlíněné nebo keramické, všechny mají zvednutou tlapku a lákají zákazníky. Každá má ale jiný vzhled a jiný význam. Kočka ve slavné svatyni Sumijosi v Ósace je, stejně jako figurka fukusuke, obléčena jako úspěšný obchodník z 18. století.

Existují ještě další engi-mono. Patří sem slavné a dřevěné koně - modlitba za zdravý růst dětí - i ryčkové kořálky a knedlíčky ve tvaru kokonu, rozvěšené ve větrích stromů. Mají privolat záderný vývoj bore morušového, později sloužily jako modlitba za děti. Kromě toho existují různé obchodní znamení. Velmi oblíbené je tanki, jezevec s velkým blížkem, nebo žaby stojící většinou před obchodem s maderem a před bary. Majitelé obchodů doufají, že vzbudí pozornost zákazníků.

Samitomo Quarterly, No.61, Summer 1995

NAVIGAČNÍ SYSTÉM AUTOMOBILŮ ZAŽIVÁ BOOM

Počet automobilů, které jsou vybaveny navigačním systémem rychle roste. Roční odbyty systémů dosáh v roce 1994 350 000 jednotek, tedy téměř třikrát 130 000 jednotek, které se prodaly v roce 1993.

Navigační systém automobilů, který se dostal do prodaje kolem roku 1991, je inženýrský navigační systém, který využívá rádiových vln ze satelitů a „gyroskopických kompasů“ GPS (Global Position System). Ten automaticky označí na mapě zobrazené na televizní obrazovce přesnou polohu vozidla na silnici a zároveň vybere cestu, kterou by se mělo vydat.

V prvním fázi se zdálo, že navigační systém bude určen pouze pro automobilové fundy a všeobecně se předpokládalo, že bude trvat delší dobu, než tento systém zpopularizuje. Avšak jak ukazuje současný nárost prodaje, byla tato prognóza vyvrácena. To, co čini tento systém dnes लोक popularizuje, jsou především mapy zobrazované v harvě na monitoru a skutečnost, že poloha vozů je přesně označena. Kromě toho, jakákoliv část mapy může být ležce zvětšena. To umožňuje řidiči lepší orientaci. Navíc tento systém poskytuje mluvené instrukce, jako např. „Zaháňte vlevo“ a „Zaháňte vpravo“, což čini tento systém velmi praktickým. Ve velkých městech jako je Tokio nebo Ósaka, kde jsou silnice út-

ké a komplikované, je navigační systém obzvláště prospěšný, neboť pomáhá při vyhledávání nejbližších obchodů. V případě dopravní zácpy vybere systémem jinou trasu a navede vás bezpečně k cíli. Právě tato funkce asi zaujala mnoho řidičů, pro které je chronická dopravní zácpa utrpením. Navigační systémy si nachází své oblibence především mezi mladými lidmi, neboť ti se cítí, jakoby hráli nějakou videohru a také proto, že jde o velmi módní záležitost.

Řidiče přitahuje nejvíce jeho cena. Jedna sada navigačního systému stála původně až 600 000 jenů, nyní ji lze pořídit za méně než 200 000 jenů. Navíc se funkce systému zdokonalují. Není proto divu, že roční tržby rostou. Na tomto rostoucím trhu soutěží na 17 výrobců automobilových navigačních systémů.

Samitomo quarterly, No.61, Summer 1995

ZELENÝ ČAJ MŮŽE POMOCI PŘI PREVENCI VZNIKU RAKOVINY (Tecu ASITANI)

Čaj byl do Japonska přivezen z Číny japonskými buddhistickými mistry pravděpodobně již před více než 1200 lety a během času zaujal významné místo v tradiční japonské kultuře. Jeho plná, ležce „svírává“ chuť si získala srdce všech, počínaje příslušníky panovnického rodu a prostřednictvím estetiky tzv. čajového obřadu vstoupil čaj i na pole umění. A podle některých odborníků zelený čaj (tj. čaj nefermentovaný) může pomoci při prevenci vzniku některých forem rakoviny.

Ředitel velké čajové obchodní společnosti a velký znalec čaje pan Simodzuze ve svém čajovém obchodě

"Obyvatelstvo takových oblastí, které jsou významnými producenty čaje, vykazuje nízkou úmrtnost zapříčiněnou zhoršením bujení" říká profesor Ituró Oguni, působící na potravinářské fakultě Sínoceské univerzity. Profesor Oguni objevil vztah mezi čajem a rakovinou plic, co prosladilo souvislosti mezi úmrtí spotřebitelé čaje a výskyt rakoviny žaludku. Nejpřebojněji údaj o počtu úmrtí způsobených rakovinou u obyvatelstva prefektury Sínokawa: je výrazně nižší než u obyvatel celonárodní průměr. Tato slavnostně přednáška prefektury, produkce až 50.000 tun zeleného čaje ročně, což představuje téměř polovinu celkové produkce čaje v Japonsku. Podle studie, kterou provedl profesor Oguni na příkladu města Nakakawane - rozloženého v horách kolem jedné z řek prefektury Sínokawa a proslulého produkcí zeleného čaje nejvyšší jakosti - výskyt rakoviny žaludku je zde ve srovnání s jinými oblastmi třetinový u ženské populace a u mužů je dokonce pouhou jednou pětinou výskytu zmíněné rakoviny v oblastech "nečajového" Lidé, žijící na území města Nakakawane jsou zvyklí připravovat si kvalitní a poměrně silný nálev a navíc takový čaj popíjejí

Progressivní způsob třídění čajových listů pomocí samohybných mechanismů v prefektuře Kagosima

při všech k tomu vhodných příležitostech a nikoli pouze k jídlu, jak je to zcela běžné. Spotřeba zeleného čaje je zde takto o více než 50 procent vyšší než v oblastech, které čaj téměř neprodukuje.

Současní věda dospěla ke zjištění, že z chemických sloučenin obsažených v zeleném čaji pomáhají před rakovinou chránit tzv. katechiny (populárně označované jako čajový tanin), látky odpovědné za jeho "svravnou" chuť. Studie prováděné u pacientů nemocnic v Sínokawě ukázaly, že katechiny ničí bakterie považované za iniciátory rakoviny žaludku. Profesor Oguni také provedl řadu laboratorních pokusů společně s čínským národním centrem pro výzkum rakoviny, které přinesly podobné překvapivé závěry.

Výsledky provedených výzkumů naznačují, že zelený čaj může vykonat pro

lidské zdraví více než se soudilo. "Budeme se muset zbavit strachu z rakoviny ještěže se nám podaří stanovit koncept preventivně podávajících léků" tvrdí profesor Oguni. Zatím se však musíme "spokojit" s polykáním značného množství čaje. Ale kolik vlastně šálků čaje je nezbytné vypít, abychom absorbovali dostatečné množství látek k prevenci vzniku rakoviny? Podle výpočtů, které provedl profesor Oguni, abychom přijali stejné množství katechinů jako lidé z Nakakawane (což asi i gram denně), museli bychom vypít každý den 10 šálků náležející přípravě čaje (tedy dobromyslu asi 1,25 litru). "Může se vám to zdát hodně," říká profesor Oguni, "ale můžete zkusit použít čajové listy rovněž jako přísadu do jídla v japonském (ale i třeba francouzském) stylu."

foto Chaki

JAK A KDY SVATBU

V posledních letech došlo k velkým změnám v tom, jak a jak se Japonci žení a vdatují. V Japonsku existuje několik různých svatebních stylů, ale nejvíce patří uzavírání svatby šintoistickou. Šintoistická svatba se nazývá "šin zen" - svatba "před bohem". Mnoho by se zdálo, že se jedná o starodávný zvyk, ale její historie není starší 100 let.

Do poloviny dvacátých let tohoto století bylo i v velkých městech běžné, že se svatební obřad konal v domě ženicha. Zároveň o první svatbě šin zen ve Velké svatbě Hibija jsou z konce r. 1902. Byla to zřejmě improvizace vyvolaná nutností. V den, kdy v domě šlechtice měla být přítavná nevěsta, jeden člen jeho rodiny onemocněl a nebylo možné, aby se tam konal svatební obřad. Lékař Takagi dostal nápad uspořádat obřad ve Velké svatbě Hibija.

Tim byla v Japonsku ostarována rozmanitost v uzavírání sňatků. Různé styly svatební obřadu odrážely svou dobu a hodně se o nich vídalo mluvit. Křičte po skončení druhé světové války se objevil dokonce nenáboženský obřad jako "demokratický svatební obřad" a "svatba před lidmi". V r. 1958 začala "svobodní svatba" jako jeden z programů televizí. V posledních letech jsou snoubenci posílali dlouhou mluví svatbu jako zábrannou show. Jako příklad můžeme uvést "svatbu v gondole", kdy se ženich a nevěsta objeví před granatulu v gondole. Také vzniká počet jednotlivých křesťanských, kdy uzavírání sňatků v nějakém kostele v cizí, např. na Havaji.

Udátním zvykem v současné době je pořádat po svatebním obřadu recepci ve svatební síni, která bývá většinou v hotelu. Je to banket, kde se servíruje kompletní evropské menu a promlouvá se zdravice a projevy. Svatelní hostiny ve stylu banketu zahrnují taková setkání v nelepších tónových restauracích konaných dvacátých let tohoto století. Napodobovali tak obřady polibků doby Meiji (1886-1912).

Stejně tak, jak se změnila forma sňatku, změnil se i věk novomanželů. Průměrný věk ženichů byl v 27 let, nyní 28, a nevěst se zvýšil z 24 na 26 let.

Trend uzavírání sňatků "později" se začíná stále častěji brát jako důkaz snižování procenta sňatků. Po-

kem sedmádesát let už uzavřelo sňatek 1% celkové populace za rok. Nyní je tento průměr 0,6%. Statistika pro r. 1993 a další léta ukazují poměrně nízkou šatku. Všeobecně se totiž říká, že v letech recese vzniká. Na druhé straně však "syndrom nečekaných / neprognovaných" je stále silnější. Dvaletní mladí muži odkládají manželství, protože je není nutné hledat partnerku, která jim bude vařit, práť a starat se o domácnost. Svobodní mohou žít klidně a pohodlně díky nejrozšířenější elektrickým přístrojům a hojnosti hotových jídel, která dostanou levně v supermarketech. A navíc ubývá perspektivních nevěst, protože více a více dívek raději pracuje, než aby se staly ženami v domácnosti.

Studie ukazuje, že v 70. letech uzavřelo sňatek asi 90% třicetiletých mužů a žen. V r. 1990 procento mužů s manželkou vykazovalo prudký pokles, zatímco počet neprognovaných třicetiletých žen se markantně zvýšil.

Samitono Quarterly, No.61, Summer 1999

KENDÓ POLDA

(Osamu SAWADZI)

Polista a instruktor kendó, Totiró Curiga, přiletěl do Prahy naučit českou policii japonské techniky pro zadržení pachatele.

Odt. r. 1989 reformovala Česká republika svůj politický a ekonomický systém. V tomto procesu nebyl ani policejní systém výjimkou. Za komunistického režimu sledovala tajná policie každodenní život lidí a během sametové revoluce bylo mnoho studentů zraněno při potyčkách s policií. Kvůli těmto temným vzpomínkám není dosud v České republice policie tolik uznávána. Vzniká ale obavy občana, protože od revoluce vzrůstá i kriminalita. V boji se zločinem se česká policie zaměřila na svou funkci demokratické síly a snaží se ochránit lidi před zločinem a zároveň získat jejich důvěru.

V listopadu 1996 byl na žádost české vlády vystátní do Prahy přes JICA (Agentura pro japonskou mezinárodní spolupráci) Totiró Curiga, důstojník a učitel kendó Tokijské metropolitní policie, a Eitši Aizawa, důstojník z policejního oddělení prefektury Mijagi. Jejich úkolem bylo předvést techniky, které užívá japonská policie k zadržení podezřelých, a předat i praktické aspekty japonského policejního systému.

Curiga říká: "Spolu s demokratizací společnosti se chce česká policie naučit, jak ztáhnout podezřelého bez použití nadměrné síly." Čeští policisté mají tendenci zadržet podezřelého tím, že na něj namíří zbraň, i když podezřelý není zbrojen. V Japonsku je tomu naopak. Polista použije zbraň jen velice zřídka: pokud je to jen trochu možno, snaží se zadržet pachatele hojnou rukama nebo poukazuje na svou tlači. Pistole je tím posledním východiskem z nouze.

"Základním pravidlem je ztáhnout podezřelého a způsobit minimální zranění jemu i sobě."

Japonské techniky zadržení spojují prvky japonských bojových umění džudó, kendó a karate. Všichni policejní důstojníci se musí učít speciální techniky zadržení, stejně jako kendó nebo džudó.

Více než šestnácti Curiga a Aizawa různé policejní akademie v Praze a Brně a sebranou policejní instruktory i studenty s technikami japonské policie. Učili oběma, útok i použití obušku.

"Některé důstojníky namítali, že naše techniky nejsou dost tvrdé vůči pachate-

lům," říká Curiga. "Vysvětlil jsem jim, že přístup policistů musí být vždy přiměřený situaci."

Curiga říká, že když pachatel útočí hojnou rukama, policista by ho nikdy neměl zmlátit nebo vyřadit pistolí. Policista musí nejvíce odrazit útok. Pokud pachatel zadržuje zbraň, policista se má snažit ztáhnout mu ruku a držet ji v páce. Curiga popisuje mnoho různých technik, jak odvrátit útok.

"Cvičil jsem kendó už od střední školy, takže jsem věděl, jak čelit útokům. Ale teď, když jsem se naučil různé policejní techniky, mám více sebevědomí při zadržení pachatele. To je velmi užitečné..."

Jednou musel Curiga na rušné ulici čelit opitě machajícím nožem. Dokázal mu vyrazit náh z ruky obuškem.

Instruktorů na českých policejních školách už bojová umění, ale neexistuje celostátní standard pro jejich trénink ani pro zadržovací techniky. Česká policie se teď dívá na japonský systém jako na jeden z modelů pro svou standardizaci a reformu.

"Policisté byli našimi metodami velmi nadšení," říká Curiga. "Natačili si tréninky na video a dávali nám spoustu otázek, nejen o technikách, ale i o policejním systému všeobecně."

Jeden den navštívil Curiga a Aizawa výstavu o kendó v Muzeu policie ČR, učili tak skupinu dětí základům sebraných. Vyslala to celostátní televize a Curiga a Aizawa byli dotazováni na tréninkové metody a život u policie v Japonsku. V několika novinách se objevily články o obou japonských policistech.

Být policejním důstojníkem nepatří v České republice mezi nepopulárníjší

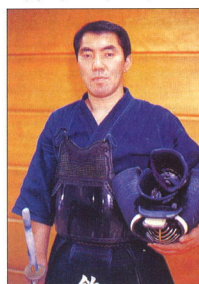

foto Eiichirō IWASA
Look Japan, May 1997

SUMÓ

Pomyšlíme-li na sumó, hned se nám vybaví cosi typicky japonského - starobylý sport s přísně dodržovanými zvyky a tradicí. Samozřejmě, sumó je staré. Tato unikátní forma zápasu se dostala do Japonska z Mongolska před více než 2000 lety a jako profesionální sport existuje v Japonsku od roku 300 let. A samozřejmě, že tento sport závisl na rituálech, zvláště ten profesionální.

Je sumó "typicky" japonské? Pro některé čtenáře bude asi překvapivem, že tři ze špičkových profesionálních rikši (zápasníků) pochází ze zahraničí. Jakožto (velmistři) Akabono je z Havaje a ozeki (mistr) Musashimaru a magaešira (zápasník-senior) Konishi jsou ze Samoy. Ještě větším překvapivkem ale bude dozvědět se, že v Mezinárodní federaci sumó je dnes zastoupen 69 členských zemí. Sumó prostě chytilo lidi na celém světě.

Hidetoshi Tanaka, generální tajemník federace, se snaží, aby se sumó stalo olympijským sportem. Napadla ho olympiáda v r. 2008, o její pořadatelské se (zatím neoficiálně) uchází druhé největší japonské město Ósaka. Protože Mist-

rovství světa v sumó, které se od r. 1982 koná každoročně v tokijské hale Rjógoku Kokugikan, mělo vždy velký úspěch, snaží se Tanaka, aby se sumó rozšířilo ještě víc.

Pokud nabídka Osaky uspořádat Olympijské hry v r. 2008 bude úspěšná, přistihl Juan Antonio Samaranch, prezident Mezinárodní olympijského výboru, Tanaku, že MOV vážně projevila možnost uznat sumó olympijským sportem. Skutečností je, že se zástupce MOV zúčastnil V. Mistrovství světa v sumó předloží v prosinci.

Sanajoima heja

Každý, kdo se zúčastnil mistrovství světa, dověděl, že i v sumó existuje mezinárodní konkurence. Japoncům může připadat pohled na obrovitého Kokubice zápasíkové se svým hbitým britským protivníkem poněkud nevhodný, protismyslný, ale zápasníci nastupují s takovým nelicenciálním nadšením a nenulou technikou, že se divák nemůže ubránit a nechce se vřítout domnit dění.

Tanaka říká: "Mezinárodní zápasníci jsou postupně stále silnější a kvalita sumó se každým rokem zlepšuje. Zápasník, že nepotrvá dlouho a cizinci v tomto turnaji porazí své japonské soupeře. To bude ten pravý krok k internacionalizaci!"

Kromě činnosti v Mezinárodní federaci sumó je Tanaka (49) hlavním trenérem klubů sumó na své alma mater, na Japonské univerzitě (Nihon Daigaku). Z toho pozice dovozní mnoho studentů do světa profesionálního sumó. Tanaka byl velice úspěšným amatérským zápasníkem a mohl se stát profesionálním, ale místo toho "si vybral cestu, která mu může být prospěšná nejen mě, ale i ostatním."

I přesto si musí Tanaka postěžovat na stav amatérského sumó dnes. "Ještě před 40 lety bylo sumó sportem, kterému se věnovali všichni mladí," říká. "Dnes je sumó spíš podivná než cokoli jiného. Pokud úředníci nepodniknou něco, aby zažili jiskřivku jakou u mladých lidí, bude se tento trend jen zrychlovat."

Podle Tanaky se v současné době zúčastňuje každoročního mistrovství v sumó ve své věkové kategorii na 300 000 žáků prvního stupně základních škol, ale tento počet na druhém stupni ZŠ a na středních školách rapidně klesá.

"Studenti přecházejí na takové sporty jako je baseball nebo fotbal," vysvětluje. "Myslím, že to částečně souvisí také s jejich nechutí vystupovat na veřejnosti. Tímnež náš, čím s pásem mavaši kolem beder. Myslím si, že amatérské sumó postará reálný čin. Pokud by se stalo olympijským sportem, vše by se změnilo. Ti, kteří sumó provozují, by byli motivováni pokračovat v tréninku, aby se dostali na olympiádu. Sen o olympiádě posílá a oživí amatérské sumó tak, jak už se stalo v případě jiných sportů."

"Nové" sumó

"Nesmíme zapomenout, že i když je sumó pro Japonce nejstarším sportem ze všech, pro příznivce ze zahraničí je to v podstatě zcela nové," upozorňuje Tanaka.

ka. "Mnoho lidí uvidělo sumó poprvé teprve nedávno v televizi nebo pokud do jejich země zápasníci přijeli. Jestliže si chce sumó zachovat svou tradici, pak musí připsat, že potřebuje přilákat nové zápasníky i fanoušky. A stejně tak, stane-li se sumó olympijským sportem, musíme ho podporovat jako nový sport."

Jedním z předpokladů toho, aby se jakýkoli sport stal olympijskou disciplinou, jsou souhlasné muži i ženy. Aby se vytvořilo tuto podmínku, pomohl Tanaka založit Japonskou federaci nového sumó, oficiálně ustanovenou v dubnu v Jihonu. Ačkoli federace byla založena především proto, aby došla na zápasnici žen. Tanaka doufá, že neplatné zrušení pravidel nového sumó způsobil, že sport bude přijatlivější pro studenty základních škol obou pohlaví. Pravidla pro nové sumó jsou stejná jako pro tradiční s výjimkou bočnicků (převládá níže blavou). Tento chvat je zakázán. Velikost dohů (ringu) je stejná, ale místo hlíny se používá hlína. (Ženám je tradiční zakázáno vystoupit domnit) dohů, které je považováno za povinné.) Ačkoliv pietně konvence vyžaduje, aby ženy nosily pod mavaši dresy. Tanaka doufá, že nové sumó bude na amatérské úrovni vychovávat jak čísladostivé zápasníky, tak, v dlouhodobé perspektivě, nadšené instruktory sumó.

Tanaka uzavírá: "Sumó vstupuje do nového stadia ve své dlouhé historii a slovem dneška je "internationalizace".

V tomto ohledu zaořává za dle 50 let. Ale nemůže se. Úředníci mají před sebou ještě spoustu práce, než budeme moci vidět sumó na olympijských hrách.

Look Japan, August 1996

SUMÓ V ČR

V polovině letního roku vznikl Český svaz sumó (ČSS) za účelem rozvoje a propagace umění sumó u nás, v evropském a celosvětovém kontextu. SVS vznikl na základě těsné spolupráce zakladatelů z Evropským svazem sumó (ESU), který již působí několik let. Velkou rolí sebrala také podpora novému svazu ze strany Mezinárodní federace sumó (ISF), která organizuje dění na amatérské scéně sumó v celém světě.

Na pování ESU se kromě zápasníků české borci třetího mistrovství Evropy v sumó konaném v německém městě Riesa. Tri zápasníci obsadili všechny výše uvedené kategorie a zúčastnili se také soustře družstev. Amatérské sumó má totiž na rozdíl od sumó profesionálního, vítězné kategorie a to: do 85 kg, do 115 kg, nad 115 kg a otevřeno. V individuálních kategoriích dosáhli českí reprezentanti na devát, pát, šest, sedmáté místo. Díky úspěšnému vystoupení na ME získala ČR sumórepresenční možnost zúčastnit se prvním mistrovství světa v Tokiu.

Na MS soupeřili rikšiči ze 37 zemí světa všech kontinentů. Světová úroveň sumó je znatelně vyšší než evropská, proto před českými reprezentanty ležela velmi obtížná úkol. Výsledně umístění však předložilo všechna očekávání. Čes-

Reprezentanti ČR: J. Pořiz, sen., J. Pořiz jr., R. Vokřidla

ky tým skončil na celkové 5. místě. Z evropských států se výše dostaly jen výpravy Finska (2.místo) a Estonska (společně s USA 3.-4. místo). Čeští rikšiči v náročných bojích podlehli jen národním mužstevu Japonska, která opět získala titul, a sestavě USA.

V současné době se čeští rikšiči připravují na mistrovství pod odborným vedením japonského trenéra Hidetani Bando. Pan Bando, působící v Praze jako ředitel japonské školy, disponuje bohatou praxí sumó, která přesahuje několik desítek let. Díky jeho metodickým pokynům se schopnosti a úroveň českých zápasníků rapidně zvyšují. Markantní je zejména výkonnostní růst v porovnání s úrovní českých zápasníků sumó z období před mistrovstvím Evropy, kdy se připravovali samy pod vedením prezidenta ČSS. Z přípravného bloku se na české úrovni sumó pozitivně odrazil i pobyt na MS v Japonsku. Zde se česká výprava dva dny připravovala v profesionální sumó stadij pod vedením legendárního bývalého ůkši Konishiho (nyní ojaktaka Sanajoima).

ČSS také nyní vyvíjí soustavné úsilí o medializaci sumó. Díky faktu, že prezident svazu má těsné vztahy v oblasti tisku a televize, podařilo se

Jidlo zápasníků sumó - Čankonabe

zajistit široké mediální pokrytí všech akcí, kterých se svaz v budoucnosti bude účastnit. V rámci Bládný dnů v příštím roce také vystoupí čeští rikšiči. Na příští rok též ČSS připravuje českou návštěvu Emanuelu Yarborough, která je ve svých 303 kg nejžřtější rikšičí všech dob a je tak vždy velkou atrakcí. V budoucnosti též leží uspořádání prvního českého otevřeného mistrovství, na které by chtěl

Trénink v profesionální stadij Sanajoima heja pod vedením legendárního ůkšika (nyní Sanajoima Ojaktaka)

V hoji v nejžřtější zápasnici světa E. Yarboroughem

svaz pozvat i mužstva neevropských zemí, včetně Spojených států a Japonska.

Sumó turnaje se pořádají po celé Evropě a také ve světě. Aby sumó v ČR mohlo růst, musí se ČSS účastnit všech těchto turnajů, což vyžaduje velké náklady na přípravu a pobyt, které je třeba pokrýt. V budoucnosti bude pro sumó v ČR přidáno letovník ISF, které se uskutečnilo na konci ledna letošního roku. Sumó je tak na nejlepší cestě stát se v blízké době olympijským sportem.

Jaroslav Pořiz

Bývalý ůkši Konishi

ŠTASTNÉ RODINY?

Pohled na vyvíjející se přirozenost japonské rodiny a rodinné vztahy od poválečného období přes konec "období bláhobytu" do 21. století

Emiko OCIAI

V březnu 1996 jsem se zúčastnila konference sponzorované Florentským ústavem Evropské univerzity z Itálie a Kjótskou univerzitou. Institut Evropské univerzity tvoří fakulty a studenti z celého kontinentu, kteří se angažují ve společném výzkumu v projektu o evropských záležitostech. Téma konference bylo "Od prostoty k bláhobytu" a srovnával se "bláhobyt" v Evropě a Japonsku. Měli jsme si všimnout, že "bláhobyt" je slovo, které nejprve charakterizovalo Spojené Státy a Evropu ve dvacátém století a zvláště po 2. světové válce. Můžeme je definovat jako: 1) plnou zaměstnanost a 2) vysokou úroveň spotřeby v celé společnosti (nejen ve střední vrstvě). Počátek byl ve Spojených státech v padesátých letech, v Evropě v šedesátých a v Japonsku v sedmdesátých letech.

V průběhu diskuse jsem si uvědomila odlišnost ve vnímání poválečného období. Evropané viděli historický fakt - po válce přišlo období bláhobytu. Ale Japonci viděli poválečnou společnost jako jeden z procesů v neprospěch toku změn, který zahrnoval přechod od tradiční společnosti ke společnosti ekonomicky rozvinuté i kolaps rodiny jako instituce.

Navíc, zatímco evropští vědci považují za konec "období bláhobytu" léta 1972-1973, japonští účastníci mluví, jakoby nevěděli, kdy skončilo, nebo jakoby nemysleli, že vůbec skončilo. Já, stejně tak jako evropští vědci, vidím poválečnou společnost ne jako proces, ale jako konkrétní část historie.

Poválečná rodina

V politických a ekonomických termínech je několik odlišných znaků, které vás hned napadnou, když se hovoří o japonské poválečné společnosti. Politicky je toto období definováno jako "Systém 55", období, kdy se sjednotily konzervativní strany a vytvořily stranu jedinou a připravily tak půdu pro stabilitu vlády Liberálně demokratické strany (LDS) a opozici relativně slabých, socialistických stran. Ekonomicky "poválečný" znamená bouřlivý růst dosažený pod státní vládou LDS. "Poválečné instituce" ukotvily svou činnost koncem osmdesátých a počátkem devadesátých let, kdy padla Berlínská zeď (1989) a LDS se rozšířila (1993).

Podobné to bylo i v poválečné japonské rodině. Každé pohlaví mělo svou roli a to teď dovedla. Všemohoucí například poválečný stát, který existoval pro ženské smích. Když žijícíme ženským časopisem, vidíme, že bezprostředně po válce byl krátký úsměv na obličejích ležec pozvolutně a vyjadřoval sydlivost a jistý nedostatost sebevědomí. V následných letech obličej stále ještě zvláště zvláště vzhládl, ale nyní přeplynal dobrou snálkou. Laborovný účes evokoval svobodu na roždil od předchůzci úmírně. Když se začal ekonomický růst zdavrat, počaly obličejové hledět poněkud dole a kolem r. 1955 hleděly přímo před sebe. Na nich se smály pouze rty, ne oči. Úsměv byl maceř a falešný, takový zblatol po náde-
drující dvě desetiletí, asi do r. 1975. Tento falešný smích byl považován za obličej přivábné a důstojné ženy. A právě těchto dvacet let tvoří "poválečnou" japonskou rodinu.

Strukturální znaky institutu poválečné rodiny: muž, žena v domácnosti, dvě děti, (= nukleární rodina).

Spolu s ekonomickým růstem po 2. světové válce změnila se i průmyslová struktura Japonska. Centrum společnosti se přesunulo od rolníků a domácných výrobců k najímaným úředníkům. Dosaď bývávala vládní žena většinou žena farmáře nebo obchodníka. Pracovala společně s rodinou. Ale v poválečné společnosti došlo ke změně. Byla doma a veškerý čas věnovala domácnosti. Japonské ženy se staly ženami v domácnosti stejně rychle, jako japonští muži úředníky. Stejný trend bylo vidět v Evropě i Americe, když tam došlo počátkem století k rychlému ekonomickému růstu. Poměr zaměstnanosti žen byl velice nízký. Většinou zůstávaly doma. Proto by měl být vznik japonské ženy v domácnosti viděn v kontextu modernizace, tak jako v Evropě a Severní Americe. (To by si měli pamatovat především ti, kteří se pozastavují nad vzrůstající zaměstnaností dnešních žen s tím, že historická "úloha žen" je "být doma".)

Japonský "baby boom" byl v letech 1947-1949. Do té doby měly Japonsky průměrně 4,5 dětí, poté až do r. 1957 se počet dětí drasticky snížoval. Pak se průměrné rodiny 2 děti. Po r. 1975 dochází k dalšímu poklesu. V r. 1995 to bylo jen 1,43.

V letech 1957-1975 bylo "trávidlem", aby "žena v domácnosti měla 2 děti". Tehdy se také vyvířela představa japonské rodiny, která přetrvává dodnes: "Otec - salu-ryman, matka - v domácnosti, dvě děti." Jinými slovy, toto je historický stav, který se nuluje v budoucnu změnit, ne forma rodiny, která by přetrvávala staticky.

První dva procesy jsou společné s Evropou i Amerikou, ale nebezpečí nukleární rodiny má význam pouze v Japonsku, protože Japonsko nemá předchozí tradici nukleárních rodin.

Všobecně se má zato, že kořeny nukleární rodiny jsou v poválečném období, ale s touto hypotézou jsou již problémy. Samozřejmě, procento domácností s nukleárními rodinami vzrůstalo v letech 1955 až 1975, ale pouze ve čtyřech bodech. A to nestačí k ospravedlnění výroku, že japonská rodina se stala rodinou nukleární, nechteli aby-
chom použili výraz "nukleární rodina" jako barmu minci k popisu všech změn, které se odehrály v rodině v tomto období.

Z hlediska demografie přináší modernizace v jakékoli zemi přechod mezi pomě-
rem mnoho narozených a mnoho zemřelých kojenců a dětí do stadia hodnotě naroze-
ných a málo zemřelých a dále pak málo narozených a málo zemřelých. V zásadě lze říci, že ve stadiu mnoho narozených/mnoho zemřelých a málo narozených/málo zem-
řelých dvě z dětí dospějí. Dva dospělí přivedou na svět dvě děti, takže nedochází k
přímému růstu populace a společnost je demograficky stabilní.

Období přechodu je stadiem mnoho narozených/málo zemřelých, kdy se máli hod-
notě dětí, protože by mohly zemřít, ale překvapivě množství z nich se dožije dospělosti.
Toto období vidíme v Japonsku v letech 1925-1950. Z demografického hlediska,

zdrojnoborní populace během jedné generace nese sebou nepřesvědčitelné problé-
my. Evropa, kde k modernímu populačnímu boomu došlo v 19. století, řešila tento
problém kolonizací. Dnes ale země Asie a Afriky, kde tento populační nárůst
práve probíhá, nemají takové východisko. Všechno je hladomor v mnoha zemích.
V Japonsku se stal východiskem ekonomický růst.

Generace narozená v období mnoho narozených / málo zemřelých podporovala Ja-
ponsko v poválečném období. Nacházeli se ve výjimečných demografických podmín-
kách a ty podmínky jim umožnily učinit výjimečné věci - věci, které by jiné generace
nebyly schopny udělat. V japonských velkých ro-
dinách pouze jedno z dětí (a jeho partner) žije s ro-
diči. Pokud nejstarší syn a jeho žena žije s mamin-
kou a táto, pak mladší bratři a všechny sestry mu-
sí někam odejít. To umožnilo - vlastně donutilo -
utvořit nukleární rodiny bez nutnosti nebelovat
proti rodinným normám. Nejstarší syn a jeho rodi-
na žije s prarodiči ve velké rodině a mladší bratři a
sestry odešli do města a utvořili nukleární rodiny.
Jinými slovy, říci jen, že japonská rodina se stala v
poválečném období rodinou nukleární prostež ne-
stačí. Většina těch, kteří měli zůstat doma a zdědit
rodinné jmění, to uštědila.

Období individualismu
Ale tyto tři znaky období 1955-1975 - ženy v do-
mácnosti, dvě děti, nukleární rodina - všechny se
zhroutily. Ženy, úřednice, opouštěly zaměstnání,
aby se vdalý a staraly o děti. Jejich zaměstnanost
činila 43,9% v r. 1975. Do r. 1995 vyskočila na
53,7%. Měni se také představa rodiny složené z
rodičů a dvou dětí. Samozřejmě, že mnoho rodin
má stále dvě děti, roste ale počet těch, kteří mají
jen jedno nebo vůbec žádné, nebo kteří se vůbec
neochvějí. Důvod toho, proč vlnou nukleární ro-
diny byl v r. 1975 a od té doby neustále klesá, je to,
že stále narůstá počet svobodných nebo starých,
kteří žijí osamoceni. Kromě toho, když po r. 1975
začaly uzavírat statky děti z období málo narozených / málo zemřelých a porodnost
byla méně než 2 a ještě klesala, mnoho rodin nemělo dost dětí na to, aby si mohly
utvořit vlastní nukleární rodinu. Ale v mnoha případech dospělosti dětí nemohou nebo
nechtějí s rodiči až už z jakéhokoli důvodu, a tak vzrůstá počet domácností, kde žijí sa-
motní staři.

Krátce řečeno, změna v poválečném Japonsku neprobíhala jenom jedním směrem.
Všechny sociální jevy se vyznačovaly střídáním období změn a stability. Měli jsme
dvacetileté období stability, to způsobilo, že museli přepokládat, že to bude stabilita
trvalá. Když se něco mění, lidé se hned obávají sociální krize nebo ohrožení rodiny, i
když svět funguje tak, jako vždycky.

Poválečné instituce rodiny se časově shodovala s obdobím blahobytu, a to ji doda-
lo stabilitu a jednotu. Každý se snažil vybudovat stejný druh rodiny. Životní styl vy-
tvořil normu; uzavírat sňatek v tolika a tolika letech, mít s dětmi takového a takového
věku ... To dělalo život předvídatelným a jasným.

Bolhužel období blahobytu a stability je pryč a nový svět je před námi. Rodiny už
nejdou tak stabilní, lidé uzavírají různé druhy rodin a vedou různé způsoby života. Nic
se nechtějí předsbít.

Období, kdy rodina byla jednotkou sociálního života, je také minulostí. Od teď to
bude jednotlivce. Není to ani tak otázkou toho, že by jednotlivci měli více moci, ale
spíše že je mluví jistoty - vzrůstá množství rozvodů a jinde nikdo neví, kdy bude neza-
městnaný. Těžko se dá za takového podmínky být jednotkou sociálního života. Tim
nechtějí říci, že lidé spolu už nebudou žít v rodinách. Většinou budou. Ale bude to svo-
bodní vůle jednotlivce žít tak, jak si sám vybere.

Look Japan, December 1996
foto Eiichirō IWASA

